

บทที่ 4

ค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์ของโลก

ในยุคโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีสารสนเทศเชื่อมโยงมนุษย์ทั่วโลกเข้าด้วยกันอย่างแนบแน่น แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์ของโลกกลายเป็นเครื่องมือสำคัญในการกำหนดมุมมอง พฤติกรรม และการตัดสินใจของบุคคลและสังคม ค่านิยมทำหน้าที่เป็นหลักยึดนำทางชีวิตที่สะท้อนคุณค่าหลัก ขณะที่การรับรู้สภาพการณ์ของโลกคือกระบวนการตีความเหตุการณ์ระดับโลกผ่านเลนส์ของวัฒนธรรม ประสบการณ์ และบริบทสังคม ซึ่งทั้งสองปัจจัยนี้สัมพันธ์กันอย่างแยกไม่ออกในการรับมือกับความซับซ้อนของโลกสมัยใหม่

บทนี้จึงนำเสนอกรอบแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์ของโลก เพื่อส่งเสริมความเข้าใจและจิตสำนึกพลเมืองโลกในบริบทไทย โดยครอบคลุมความหมายและองค์ประกอบหลักของทั้งสองแนวคิด แนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศในบริบทโลกาภิวัตน์ การตระหนักเกี่ยวกับโลกหรือจิตสำนึกสากล และการตระหนักรู้ทางสังคม รวมถึงการรับรู้วิกฤตการณ์ระดับโลกในบริบทไทย เพื่อให้ผู้อ่านสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้โลกศึกษาต่อไป

4.1 ความหมายของค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์

ค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์ของโลกเป็นแนวคิดหลักในสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคมที่ช่วยอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ในบริบทโลกาภิวัตน์ ซึ่งค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์นั้นอธิบายความหมายและสาระสำคัญได้ดังนี้

4.1.1 ความหมายของค่านิยม

ค่านิยม (values) เป็นความเชื่อ เป็นความคิด เป็นพฤติกรรม และสิ่งที่คนในสังคมหนึ่งเห็นว่า มีคุณค่า จึงยอมรับมาปฏิบัติ ค่านิยมมักมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลสมัย มีหน้าที่เป็นตัวนำในการตัดสินใจและการกระทำต่าง ๆ ค่านิยมจึงมีบทบาท และอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล (เกตุวดี สมบูรณ์ทวี, 2561)

Schwartz (1992) นิยามว่าค่านิยม หมายถึง ความเชื่อและมาตรฐานที่กำหนด พฤติกรรมและการตัดสินใจของบุคคลหรือกลุ่มคน ค่านิยมสามารถสะท้อนถึงสิ่งที่ถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม และควรปฏิบัติในสังคม

ทั้งนี้ Phenix (1996) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับประเภทของค่านิยม โดยใช้หลักความสนใจ และความปรารถนาของบุคคล แบ่งค่านิยมออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1) ค่านิยมทางสังคม (social values) เป็นค่านิยมที่ช่วยให้เกิดความรักความเข้าใจและ ความต้องการของอารมณ์ของบุคคล

2) ค่านิยมทางวัตถุ (material values) เป็นค่านิยมที่ช่วยให้ชีวิตร่างกายของคนเรา สามารถดำรงอยู่ได้ต่อไป ได้แก่ ปัจจัยสี่ คืออาหาร ที่อยู่อยู่อาศัย เสื้อผ้า และยาโรค

3) ค่านิยมทางความจริง (truth values) เป็นค่านิยมเกี่ยวกับความจริงซึ่งเป็นค่านิยมที่สำคัญยิ่งสำหรับผู้ที่ต้องการความรู้ และนักวิทยาศาสตร์ที่ต้องการค้นหากฎของธรรมชาติ

4) ค่านิยมทางจริยธรรม (moral values) เป็นค่านิยมที่ทำให้เกิดความรู้สึกผิดชอบชั่วดี

5) ค่านิยมทางสุนทรียะ (aesthetic values) เป็นความซาบซึ้งใจในความดีงามของสิ่งต่าง ๆ

6) ค่านิยมทางศาสนา (religious values) เป็นค่านิยมที่เกี่ยวกับความปรารถนา ความสมบูรณ์ของชีวิต รวมทั้งความศรัทธา และการบูชาในทางศาสนาด้วย

อย่างไรก็ดี ประเภทของค่านิยมข้างต้น ยังสามารถจำแนกโดยทั่วไปได้ดังนี้

1) ค่านิยมส่วนบุคคล เป็นการตัดสินใจเลือกในสิ่งหรือสถานการณ์ที่ตนต้องการหรือพอใจนั้น ถือว่าเป็นค่านิยมของบุคคลคนนั้น

2) ค่านิยมของสังคม คือการรวมค่านิยมของคนส่วนใหญ่ในสังคม กล่าวคือสมาชิกของสังคมส่วนใหญ่นิยมส่ง หรืออยากจะทำปฏิบัติตนในสถานการณ์นั้น ๆ อย่างไร สิ่งหรือสถานการณ์นั้น ๆ ก็กลายเป็นค่านิยมของสังคม

อีกทั้งยังสามารถแบ่งระดับค่านิยมออกเป็น 2 ระดับ คือ

1) ค่านิยมในทางปฏิบัติ (pragmatic values) เป็นหลักของศีลธรรมที่ตั้งอยู่บนรากฐานที่ว่าตนในสังคมต้องพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นค่านิยมจึงประณาม สิ่งที่ทำให้เกิดความแตกแยกในสังคม เช่น การคดโกง การทำร้ายกัน และยกย่องพฤติกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม เช่น ความขยันขันแข็ง ความซื่อสัตย์

2) ค่านิยมอุดมคติ (ideal values) มีความลึกซึ้งกว่าค่านิยมในทางปฏิบัติ เช่น ศาสนาคริสต์สอนว่าให้คนรักเพื่อนบ้านเหมือนกับรักตนเอง ซึ่งน้อยคนที่จะปฏิบัติตามได้ แต่ค่านิยมระดับนี้ก็มีความสำคัญในการทำให้คนเห็นแก่ตัวน้อยลง (ดิณณวรรณ สิริทรัพย์ทวี, 2558)

4.1.2 ความหมายของการรับรู้สภาพการณ์

การใช้ประสบการณ์เดิมแปลความหมายจากสิ่งเร้าที่ผ่านมาประสาทสัมผัส แล้วเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นรู้ความหมายว่าเป็นอะไร ผู้รับสัมผัสต้องแปลความจากสิ่งเร้าที่ผ่านประสาทสัมผัส แล้วเกิดความรู้สึกกระตือรือร้นรู้ความหมายว่าเป็นอะไร ผู้รับสัมผัสต้องแปลความหมายจากการสัมผัสนั้นออกมา โดยอาศัยประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิมเป็นพื้นฐานเพื่อที่จะแปลความได้ว่า สิ่งเร้าที่มาสัมผัสประสาทของเรานั้นมีความหมายเป็นอย่างไร การแปลความหมายของความรู้สึกจากการสัมผัส เรียกว่า การรับรู้ (perception) ดังนั้น การรับรู้จึงเป็นผลของความรู้เดิมหรือประสบการณ์เดิมที่เรามีรวมเข้ากับการรับรู้สัมผัสที่เราได้รับ หากพิจารณาในแง่ของพฤติกรรมแล้ว การรับรู้ คือกระบวนการอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นอยู่ระหว่างการที่มีสิ่งเข้าไปเร้าบุคคลแล้วทำให้บุคคลนั้นตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้น (กันยา สุวรรณแสง, 2540)

เนื่องจากการรับรู้เป็นผลจากการตีความที่ต้องอาศัยความรู้หรือประสบการณ์เดิมของแต่ละบุคคล การรับรู้จึงมีความหมายแตกต่างกันในแต่ละบุคคล โดยนักวิชาการเสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ สรุปได้ดังนี้

- 1) เพศ การรับรู้ในสิ่งเดียวกันของผู้ที่รับรู้ต่างเพศอาจมีความแตกต่างกัน เนื่องจากพื้นฐานเดิมหรือประสบการณ์เดิมหรือความสามารถในการตีความต่างกัน
- 2) อายุ เมื่ออายุมากขึ้นโอกาสในการเรียนรู้ ความสามารถในการตัดสินใจแปลความหมายหรือให้เหตุผลได้ดีกว่าผู้ที่มีอายุน้อย หรือมีโอกาสในการสะสมประสบการณ์ต่าง ๆ ไว้มาก ทำให้เมื่อมีสิ่งเร้ามากระตุ้นการรับรู้ที่แสดงออกมาสำหรับผู้ที่มีอายุมากกว่าอาจมีความแตกต่างจากที่มีอายุน้อยกว่า โดยอาจมีการรับรู้ที่ถูกต้องมากกว่า
- 3) ระดับการศึกษา จากอิทธิพลของการศึกษาที่ช่วยให้บุคคลมีศักยภาพในการคิดตัดสินใจวิเคราะห์ หรือสังเคราะห์ข้อมูลหรือสิ่งเร้าได้อย่างดีหรือมีเหตุผลถูกต้อง ผู้ที่มีการศึกษาสูง จะมีการเรียนรู้หรือรับรู้ได้ดีกว่าในผู้ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า อีกทั้งการศึกษาช่วยให้บุคคลมีสติปัญญาในการเลือกรับรู้ในสิ่งที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองได้

4) การฝึกอบรมหรือการเรียนรู้ เป็นกิจกรรมที่จะช่วยให้การรับรู้ได้ขยายขอบเขตออกไป เนื่องจากความรู้ที่ได้รับจากการอบรมจะมีส่วนช่วยให้มีการรับรู้ที่ถูกต้องชัดเจนมากขึ้น หรือช่วยให้ความสามารถในการตัดสินใจหรือการให้เหตุผลมีความเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน

5) ประสบการณ์ในอดีต จะเป็นตัวช่วยให้บุคคลมีการรับรู้ดีขึ้นหรือลดลงได้ จะช่วยให้เกิดการรับรู้ในทางที่ดีหรือรับรู้ได้เร็วขึ้น แต่ถ้าประสบการณ์ในอดีตเป็นสิ่งที่ไม่ดีหรือบุคคลมีประสบการณ์ในอดีตน้อยจะทำให้การรับรู้เป็นไปทางไม่ดีหรือรับรู้ได้ช้า

อนึ่ง โลกศึกษาในมิติการรับรู้สภาพการณ์ (situational awareness) มุ่งเน้นความหมายถึง การตระหนักรู้ (awareness) หมายถึง การมีความรู้ ความเข้าใจ และความรู้สึกตื่นตัวต่อประเด็นต่าง ๆ ที่มีผลต่อสังคมและโลก ไม่ว่าจะเป็นสิ่งแวดล้อม สิทธิมนุษยชน ความยุติธรรม หรือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม (Kahn, 1997) ซึ่งการตระหนักรู้สภาพการณ์นี้แบ่งได้เป็น 3 ระดับ (Munir, Aved, & Blasch, 2022; Stanton, Chambers, & Piggott, 2001) ได้แก่

- 1) การรับรู้ (perception) สังเกตเห็นสิ่งผิดปกติหรือสิ่งที่เกิดขึ้นรอบตัว
- 2) การเข้าใจ (comprehension) แปลความหมายของข้อมูลที่รับรู้ได้ว่ามีความหมายอย่างไร
- 3) การคาดการณ์ (projection) ทำนายสถานะในอนาคตอันใกล้จากข้อมูลที่มีกล่าวโดยสรุป การตระหนักรู้ในสถานการณ์ หมายถึง การรับรู้ปัจจัยต่าง ๆ ในสถานการณ์แวดล้อมภายใต้เวลาและสถานที่ เข้าใจความหมายของปัจจัยเหล่านั้น และสามารถคาดการณ์สภาพของปัจจัยเหล่านั้นในอนาคตอันใกล้ (Endsley, 1988)

4.2 แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์ของโลก

ค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์ของโลก ครอบคลุมแนวคิดและหลักการที่สำคัญหลายประการ ในที่นี้จะขออธิบายแนวคิดสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (1) การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศในบริบทโลกาภิวัตน์ (2) การตระหนักเกี่ยวกับโลกหรือจิตสำนึกสากล และ (3) การตระหนักรู้ทางสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับการรับรู้บทบาทของตนในเครือข่ายสังคมโลก ดังนี้

4.2.1 การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศในบริบทโลกาภิวัตน์

การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ หรือที่รู้จักในภาษาอังกฤษว่า Media and Information Literacy (MIL) คือ ความสามารถของบุคคลในการเข้าถึง เข้าใจ ประเมินวิเคราะห์

และสร้างสรรค์สารสนเทศผ่านสื่อหลากหลายรูปแบบอย่างมีวิจารณญาณ โดยคำนึงถึงผลกระทบทางสังคม และจริยธรรม ในบริบทโลกาภิวัตน์ที่เทคโนโลยีดิจิทัลและสื่อสังคมออนไลน์เชื่อมโยงข้อมูลข้ามพรมแดนอย่างรวดเร็ว MIL กลายเป็นทักษะหลักแห่งศตวรรษที่ 21 เพื่อรับมือกับข้อมูลลวง (fake news) อคติอัลกอริทึม และการโฆษณาชวนเชื่อ

การรู้เท่าทันสื่อประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 5 ประการตามกรอบ UNESCO (Media and Information Literacy Curriculum for Teachers) ซึ่งพัฒนาขึ้นเพื่อส่งเสริมสมรรถนะพลเมืองดิจิทัลในยุคข้อมูลล้นเกิน องค์ประกอบเหล่านี้ช่วยให้บุคคลสามารถจัดการข้อมูลได้อย่างมีวิจารณญาณ โดยครอบคลุมกระบวนการตั้งแต่การรับข้อมูลจนถึงการสร้างสรรค์เนื้อหา (คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2568) ดังนี้

1) การเข้าถึง (access) หมายถึง ความสามารถในการค้นหา หา และเข้าถึงข้อมูล สื่อสารสนเทศ จากแหล่งต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้เครื่องมือเทคโนโลยีดิจิทัล เช่น การค้นหาข้อมูลที่น่าเชื่อถือผ่าน search engine หรือฐานข้อมูลสาธารณะ ในบริบทโลกาภิวัตน์ การเข้าถึงต้องคำนึงถึงช่องว่างดิจิทัล (digital divide) เพื่อให้ทุกกลุ่มประชากรมีส่วนร่วม

2) การวิเคราะห์ (analyze) เป็นกระบวนการแยกแยะองค์ประกอบของสื่อและสารสนเทศ เช่น ผู้ผลิต แหล่งที่มา วัตถุประสงค์ และเทคนิคการนำเสนอ (เช่น การใช้ภาพตัดต่อหรืออัลกอริทึม) เพื่อเข้าใจโครงสร้างและเจตนาที่ซ่อนอยู่ ตัวอย่างเช่น การวิเคราะห์โฆษณาชวนเชื่อทางการเมืองที่แพร่กระจายผ่านโซเชียลมีเดีย

3) การประเมิน (evaluate) เกี่ยวข้องกับการตีความและประเมินคุณค่า ความน่าเชื่อถือ ความถูกต้อง และความเกี่ยวข้องของข้อมูล โดยพิจารณาความลำเอียง (bias) จริยธรรม และผลกระทบทางสังคม เช่น การตรวจสอบ fact-check ก่อนแชร์ข่าว unesco เน้นตัวชี้วัดย่อย เช่น การแยกแยะ fake news จากข้อมูลจริง

4) การสร้างสรรค์ (create) คือ ความสามารถในการผลิต สร้าง และเผยแพร่เนื้อหาสื่อด้วยตนเองอย่างรับผิดชอบ โดยเคารพลิขสิทธิ์และจริยธรรม เช่น การสร้าง infographic หรือวิดีโอที่ถูกต้องเพื่อแก้ปัญหาสังคม องค์ประกอบนี้ส่งเสริมการเป็นผู้ผลิตเนื้อหาที่มีคุณภาพในยุค user-generated content

5) การสะท้อนผลกระทบ (reflect) คือ การไตร่ตรองถึงผลกระทบของสื่อต่อตนเอง ชุมชน และสังคม เช่น การตระหนักถึงอคติทางวัฒนธรรมหรือผลกระทบต่อสุขภาพจิตจากการเสพสื่อมากเกินไป มันเชื่อมโยงกับค่านิยมส่วนบุคคลเพื่อใช้สื่ออย่างยั่งยืนและมีจริยธรรม

การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ นับเป็นทักษะสำคัญอย่างยิ่งในศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะในบริบทของสังคมโลกาภิวัตน์ที่ข้อมูลข่าวสารสามารถแพร่กระจายได้อย่างรวดเร็วและไร้พรมแดน ความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน และใช้ประโยชน์จากสื่อและสารสนเทศอย่างมีวิจารณญาณ จึงเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลก (global citizen) ที่มีคุณภาพ ซึ่งอธิบายประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) การรู้เท่าทันสื่อช่วยให้บุคคลสามารถแยกแยะข้อมูลที่ถูกต้องออกจากข้อมูลที่บิดเบือนหรือเป็นเท็จได้ ในยุคดิจิทัลที่ข่าวปลอม (fake news) และข้อมูลบิดเบือน (misinformation/disinformation) แพร่กระจายอย่างกว้างขวาง การขาดทักษะในการวิเคราะห์ข้อมูลอาจนำไปสู่ความเข้าใจผิดและการตัดสินใจที่คลาดเคลื่อน ซึ่งไม่เพียงส่งผลต่อบุคคลเท่านั้น แต่ยังอาจกระทบต่อสังคมโดยรวม เช่น การสร้างความแตกแยกทางความคิด หรือการกระตุ้นความขัดแย้งในระดับชุมชนและระดับนานาชาติ ดังนั้น พลเมืองโลกที่มีความสามารถในการรู้เท่าทันสื่อจะสามารถใช้ข้อมูลอย่างรอบคอบและมีเหตุผลมากขึ้น

2) การรู้เท่าทันสื่อส่งเสริมความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรมและมุมมองของผู้คนจากทั่วโลก สื่อในปัจจุบันเป็นช่องทางหลักที่ทำให้บุคคลสามารถเข้าถึงเรื่องราว ความเชื่อ และวิถีชีวิตของสังคมอื่น ๆ ได้ อย่างไรก็ตาม สื่อบางประเภทอาจนำเสนอภาพแทน (representation) ที่มีอคติหรือไม่ครบถ้วน หากผู้รับสารขาดการคิดวิเคราะห์ อาจเกิดการเหมารวม (stereotype) หรือความเข้าใจที่ผิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมอื่น การมีทักษะ MIL จะช่วยให้พลเมืองโลกสามารถตีความเนื้อหาสื่ออย่างลึกซึ้ง เห็นความแตกต่างอย่างเคารพ และส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ

3) การรู้เท่าทันสื่อมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมทางสังคมและประชาธิปไตย พลเมืองโลกไม่ได้เป็นเพียงผู้รับสาร แต่ยังเป็นผู้ผลิตและเผยแพร่สารผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลต่าง ๆ เช่น เครือข่ายสังคมออนไลน์ การมีทักษะในการสร้างสรรค์และสื่อสารข้อมูลอย่างรับผิดชอบ ช่วยให้บุคคลสามารถมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น แสดงออกทางสังคม และมีบทบาทในการขับเคลื่อนประเด็นสำคัญระดับโลก เช่น สิทธิมนุษยชน สิ่งแวดล้อม และความยั่งยืน นอกจากนี้ การรู้เท่าทันสื่อยังช่วยให้บุคคลตระหนักถึงจริยธรรมในการสื่อสาร เช่น การเคารพลิขสิทธิ์ การไม่เผยแพร่ข้อมูลที่เป็นอันตราย และการเคารพลิขสิทธิ์ของผู้อื่น

4) การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (lifelong learning) ในโลกที่ความรู้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว พลเมืองโลก

จำเป็นต้องสามารถเรียนรู้ ปรับตัว และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การเข้าถึงแหล่งข้อมูลที่หลากหลายและการประเมินคุณภาพของข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้บุคคลสามารถพัฒนาความรู้และทักษะใหม่ ๆ ได้อย่างเหมาะสมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก

ดังนั้น การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศเป็นองค์ประกอบสำคัญของความเป็นพลเมืองโลกในยุคดิจิทัล เนื่องจากช่วยให้บุคคลสามารถใช้ข้อมูลอย่างมีวิจารณญาณ เข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม มีส่วนร่วมในสังคมอย่างรับผิดชอบ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การส่งเสริมทักษะดังกล่าวจึงควรเป็นภารกิจสำคัญของทั้งระบบการศึกษาและสังคมโดยรวม เพื่อสร้างพลเมืองโลกที่มีคุณภาพ มีจิตสำนึกสาธารณะ และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมโลกที่ซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

4.2.2 การตระหนักรู้เกี่ยวกับโลกหรือจิตสำนึกสากล

ความตระหนักรู้เกี่ยวกับโลก (global awareness) หรือจิตสำนึกสากล (global consciousness) คือ ความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนเกี่ยวกับความสัมพันธ์ การเชื่อมโยง และการพึ่งพาอาศัยกันทั่วโลก (Clarke, 2004; Gibson, Rimmington, & Landwehr-Brown, 2008) โดยเฉพาะความเข้าใจเชิงมนทัศน์เกี่ยวกับวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม สังคม และความสัมพันธ์ทางการเมืองและเศรษฐกิจ ที่เป็นมุมมองระดับโลก (Kumari, 2020) ซึ่งความตระหนักรู้เกี่ยวกับโลกเป็นกรอบความคิด (mindset) ที่เยาวชนต้องมีเพื่อให้อยู่รอดในโลกที่เศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีเชื่อมโยงกันมากขึ้นเรื่อย ๆ (Merryfield, 2008)

นักการศึกษาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของความตระหนักรู้เกี่ยวกับโลกไว้อย่างหลากหลาย เช่น Hanvey (1982) กล่าวว่าความตระหนักรู้เกี่ยวกับโลกประกอบด้วย (1) จิตสำนึกด้านมุมมอง (perspective consciousness) (2) การรับรู้สถานะของโลก (state-of-the-planet awareness) (3) ความตระหนักรู้ข้ามวัฒนธรรม (cross-cultural awareness) (4) ความรู้เกี่ยวกับพลวัตของโลก (knowledge of global dynamics) และ (5) การรับรู้ทางเลือกของมนุษย์ (awareness of human choices)

ขณะที่ Case and Werner (1997) กล่าวว่าความตระหนักรู้เกี่ยวกับโลกจะเกิดขึ้นได้ต้องอาศัย (1) ความเปิดใจกว้าง (open mindedness) คือการเต็มใจยอมรับสิ่งที่เป็นจริง (2) การต่อต้านต่อการคิดเหมารวม (resistance to stereotyping) คือการไม่ยอมรับเรื่องราวของผู้คน วัฒนธรรม หรือประเทศต่าง ๆ ที่จำกัดไว้เฉพาะลักษณะใดลักษณะหนึ่ง (3) การคาดเดาความซับซ้อน

(anticipation of complexity) คือการจินตนาการถึงคำอธิบายของเรื่องราวต่าง ๆ ที่สัมพันธ์/เชื่อมโยงกัน (4) ความเห็นอกเห็นใจ (empathy) คือเต็มใจและวางใจที่จะมีบทบาท/สถานการณ์ของผู้อื่น หรือจินตนาการถึงปัญหาของบุคคล/กลุ่มบุคคลอื่นตามมุมมองความคิดของเขา/พวกเขาเหล่านั้น และ (5) ความเป็นกลาง (non-chauvinism) คือ ไม่ตัดสินผู้อื่นอย่างไม่ยุติธรรมหรือมีอคติลำเอียง

อย่างไรก็ดี แนวคิดของ Hanvey กับ Case และ Werner ต่างสอดคล้องกับ Merryfield (2008) ที่กล่าวว่า ความตระหนักเกี่ยวกับโลกประกอบด้วยคุณลักษณะ 3 ประการ ได้แก่ การเปิดใจกว้างต่อความแตกต่างหลากหลายในสังคมโลก (open-mindedness) ความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ของโลก (mastery of multidisciplinary) และการแก้ปัญหาในระดับโลก (problem solving) ดังนั้นในการวิจัยนี้ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการศึกษาความตระหนักเกี่ยวกับโลกตามองค์ประกอบที่ Merryfield เสนอแนวคิดไว้

การตระหนักเกี่ยวกับโลกหรือจิตสำนึกสากล ถือเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกในบริบทของโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่ความเชื่อมโยงระหว่างประเทศ สังคม และวัฒนธรรมมีความแน่นแฟ้นมากยิ่งขึ้น การดำรงอยู่ของมนุษย์มิได้จำกัดอยู่เพียงภายในพรมแดนของชาติ หากแต่ขยายไปสู่ความสัมพันธ์ในระดับสากล ดังนั้น การมีจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความเป็น “ส่วนหนึ่งของโลก” จึงมีบทบาทสำคัญในการกำหนดพฤติกรรม ทักษะ และความรับผิดชอบของบุคคลในฐานะพลเมืองโลก ซึ่งอธิบายประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) การตระหนักเกี่ยวกับโลกช่วยส่งเสริมความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม (cultural diversity) บุคคลที่มีจิตสำนึกสากลจะสามารถมองเห็นคุณค่าและความสำคัญของความแตกต่างทางภาษา ศาสนา ประเพณี และวิถีชีวิต ซึ่งนำไปสู่การเคารพและยอมรับความแตกต่างเหล่านั้นอย่างมีเหตุผล ความเข้าใจดังกล่าวช่วยลดอคติ (bias) และความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคน อีกทั้งยังส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมพหุวัฒนธรรม

2) จิตสำนึกสากลมีส่วนช่วยในการสร้างความรับผิดชอบต่อปัญหาระดับโลก (global issues) เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และการละเมิดสิทธิมนุษยชน บุคคลที่ตระหนักถึงความเชื่อมโยงของโลกจะเข้าใจว่าปัญหาเหล่านี้มิได้จำกัดอยู่เฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่ง แต่ส่งผลกระทบต่อมนุษยชาติในภาพรวม ดังนั้น พลเมืองโลกจึงควรมีบทบาทในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหา ไม่ว่าจะในระดับท้องถิ่นหรือระดับนานาชาติ ผ่านการตัดสินใจเชิงจริยธรรม การบริโภคอย่างรับผิดชอบ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะ

3) การตระหนักรู้เกี่ยวกับโลกช่วยพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ (critical thinking) และการวิเคราะห์อย่างรอบด้าน บุคคลที่มีมุมมองระดับสากลจะสามารถประเมินข้อมูลข่าวสารจากหลายแหล่ง เข้าใจบริบททางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจของประเทศต่าง ๆ ได้อย่างลึกซึ้ง ซึ่งเป็นทักษะสำคัญในยุคที่ข้อมูลข่าวสารแพร่กระจายอย่างรวดเร็วและมีความซับซ้อนสูง การมีทักษะดังกล่าวช่วยให้บุคคลสามารถตัดสินใจได้อย่างมีเหตุผลและไม่ตกเป็นเหยื่อของข้อมูลที่บิดเบือน

4) จิตสำนึกสากลยังมีบทบาทในการเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ (international cooperation) เนื่องจากพลเมืองโลกที่มีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้อื่น (empathy) จะมีแนวโน้มในการสร้างความร่วมมือเพื่อประโยชน์ร่วมกันมากกว่าการแข่งขันอย่างเอาเปรียบ ความร่วมมือดังกล่าวเป็นปัจจัยสำคัญในการแก้ไขปัญหาที่มีลักษณะข้ามพรมแดน เช่น โรคระบาด หรือวิกฤตสิ่งแวดล้อม ซึ่งไม่สามารถแก้ไขได้โดยประเทศใดประเทศหนึ่งเพียงลำพัง

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาจิตสำนึกสากลจำเป็นต้องอาศัยกระบวนการทางการศึกษา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การศึกษาในศตวรรษที่ 21 ควรมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจในประเด็นระดับโลก ส่งเสริมการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และพัฒนาทักษะทางสังคมและอารมณ์ควบคู่ไปกับความรู้ทางวิชาการ ทั้งนี้ เพื่อเตรียมความพร้อมให้บุคคลสามารถดำรงชีวิตในสังคมโลกได้อย่างมีคุณภาพและมีความรับผิดชอบ

กล่าวได้ว่า การตระหนักรู้เกี่ยวกับโลกหรือจิตสำนึกสากลมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความเป็นพลเมืองโลก เนื่องจากช่วยส่งเสริมความเข้าใจในความหลากหลายทางวัฒนธรรม สร้างความรับผิดชอบต่อปัญหาระดับโลก พัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และสนับสนุนความร่วมมือระหว่างประเทศ ดังนั้น การปลูกฝังจิตสำนึกสากลจึงเป็นภารกิจสำคัญของทั้งภาคการศึกษาและสังคมโดยรวม เพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและสามารถมีส่วนร่วมในการพัฒนาโลกอย่างยั่งยืนในอนาคต

4.2.3 การตระหนักรู้ทางสังคม

การตระหนักรู้ทางสังคม (social awareness/ social cognition) หมายถึง กระบวนการทางจิตที่ใช้ในการรับรู้ ประมวลผล ตีความ และตอบสนองต่อข้อมูลทางสังคม (Beaudoin & Beauchamp, 2020) ซึ่งช่วยให้มนุษย์เข้าใจสัญญาณทางสังคม เช่น สีหน้า น้ำเสียง หรือพฤติกรรมของผู้อื่น และปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมกับสถานการณ์ งานวิจัยล่าสุดยังนิยามว่าเป็นความสามารถเชิงซับซ้อนในการรับรู้ เข้าใจ และตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางสังคมเพื่อดำรงชีวิตในสังคม

อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเกี่ยวข้องกับการเข้าใจความคิด ความเชื่อ และเจตนาของผู้อื่น (mentalizing) รวมถึงบริบททางสังคมที่ซับซ้อน (Thye, Hoffman, & Mirman, 2024)

อนึ่ง การตระหนักรู้ทางสังคมเกี่ยวข้องกับคุณลักษณะและทักษะหลายประการ อาทิ การรับรู้อารมณ์ (emotion recognition) ซึ่งเป็นการสังเกตและตีความอารมณ์จากสัญญาณต่าง ๆ เช่น สีหน้าและท่าทาง ทฤษฎีจิต (Theory of Mind: ToM) ที่ช่วยเข้าใจว่าผู้อื่นมีความคิดและเจตนาแตกต่างจากตนเอง ความเห็นอกเห็นใจ (empathy) ที่รู้สึกร่วมกับอารมณ์ผู้อื่น การประมวลผลข้อมูลทางสังคม (social information processing) รวมถึงการตระหนักรู้ตนเอง (self-awareness) ซึ่งมีความสัมพันธ์กับการเข้าใจผู้อื่น (นิชากร ศรีเพชรดี, 2562; Hengstschlager, Sommerlad, & Huntley, 2022; Despres et al., 2025)

การตระหนักรู้ทางสังคมจึงเป็นกลไกสำคัญของมนุษย์ในการทำความเข้าใจโลกทางสังคมรอบตัว โดยครอบคลุมกระบวนการรับรู้ ตีความ และตอบสนองต่อสัญญาณต่าง ๆ เช่น อารมณ์ ความคิด และพฤติกรรมของผู้อื่น ความสามารถดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงทักษะพื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมเท่านั้น แต่ยังมีบทบาทอย่างยิ่งต่อการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกในบริบทของโลกยุคโลกาภิวัตน์ที่เต็มไปด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความเชื่อ และวิถีชีวิต ซึ่งอธิบายประเด็นสำคัญได้ดังนี้

1) การตระหนักรู้ทางสังคมช่วยส่งเสริมความเข้าใจในความแตกต่าง (understanding diversity) ซึ่งเป็นหัวใจของความเป็นพลเมืองโลก บุคคลที่มีความสามารถในการรับรู้และตีความสัญญาณทางสังคมได้อย่างแม่นยำ ย่อมสามารถเข้าใจมุมมอง ความเชื่อ และค่านิยมของผู้อื่นที่แตกต่างจากตนเองได้ดีขึ้น ความเข้าใจดังกล่าวนำไปสู่การลดอคติ (bias) และการเหมารวม (stereotyping) ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม นอกจากนี้ การตระหนักรู้ทางสังคมยังช่วยให้บุคคลสามารถปรับพฤติกรรมให้เหมาะสมกับบริบททางวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น การสื่อสารอย่างเคารพ การแสดงออกทางอารมณ์ที่เหมาะสม และการปฏิบัติตนตามบรรทัดฐานของสังคมนั้น ๆ

2) การตระหนักรู้ทางสังคมมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา (empathy) ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองโลก บุคคลที่มีทักษะในการเข้าใจความคิดและอารมณ์ของผู้อื่น (mentalizing) จะสามารถตอบสนองต่อสถานการณ์ทางสังคมได้อย่างเหมาะสมและมีมนุษยธรรมมากขึ้น ความเอาใจใส่เช่นนี้ส่งเสริมความร่วมมือ (cooperation)

และความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในระดับสากล โดยเฉพาะในประเด็นที่ต้องอาศัยความร่วมมือข้ามพรมแดน เช่น การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม การลดความเหลื่อมล้ำ และการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

3) การตระหนักรู้ทางสังคมช่วยพัฒนาทักษะการสื่อสารระหว่างวัฒนธรรม (intercultural communication) ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในโลกที่เชื่อมโยงถึงกันอย่างรวดเร็วในปัจจุบัน การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพไม่ได้ขึ้นอยู่กับภาษาเพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงการเข้าใจบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของผู้สนทนา เช่น น้ำเสียง ท่าทาง หรือความหมายโดยนัยของคำพูด บุคคลที่มีการตระหนักรู้ทางสังคมสูงจะสามารถหลีกเลี่ยงความเข้าใจผิด และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในระดับนานาชาติได้ ซึ่งเป็นพื้นฐานของความร่วมมือและสันติภาพในระยะยาว

4) การตระหนักรู้ทางสังคมมีบทบาทในการส่งเสริมความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) และจริยธรรมระดับโลก (global ethics) พลเมืองโลกที่มีความเข้าใจในผลกระทบของการกระทำของตนต่อผู้อื่นและสังคมโดยรวม จะมีแนวโน้มในการตัดสินใจที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน เช่น การบริโภคอย่างมีจริยธรรม การเคารพสิทธิของผู้อื่น และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมเพื่อสังคม ความสามารถในการประมวลผลข้อมูลทางสังคมอย่างรอบด้านช่วยให้บุคคลสามารถพิจารณาประเด็นเชิงซับซ้อนในระดับโลกได้อย่างมีวิจารณญาณ

5) การตระหนักรู้ทางสังคมยังมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสังคมที่สันติและยั่งยืน เนื่องจากช่วยลดความขัดแย้งและส่งเสริมการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ บุคคลที่เข้าใจเจตนาและอารมณ์ของผู้อื่นสามารถจัดการความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเปิดพื้นที่สำหรับการเจรจา และการประนีประนอม ซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในเวทีโลกที่เต็มไปด้วยความซับซ้อนทางการเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม

การตระหนักรู้ทางสังคมจึงมิได้เป็นเพียงความสามารถทางจิตวิทยาระดับบุคคล แต่เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาความเป็นพลเมืองโลกที่มีคุณภาพ บุคคลที่มีทักษะดังกล่าวจะสามารถเข้าใจผู้อื่น ยอมรับความแตกต่าง สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และมีความรับผิดชอบต่อสังคมในระดับสากล อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืนในโลกที่หลากหลายและเชื่อมโยงถึงกันมากขึ้นในศตวรรษที่ 21

4.3. การรับรู้วิกฤตการณ์ระดับโลกในบริบทไทย

4.3.1 วิกฤตการณ์ระดับโลกในบริบทไทย

วิกฤตการณ์ระดับโลก หมายถึง สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงหรือความไม่มั่นคงที่ส่งผลกระทบต่อข้ามพรมแดนและเชื่อมโยงกันในหลายมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และสุขภาพของมนุษย์ วิกฤตเหล่านี้ไม่อาจมองแยกเป็นปัญหาเฉพาะด้านได้อีกต่อไป เพราะมักทวีความรุนแรงผ่านความเชื่อมโยงของระบบโลก เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ภาวะประชากรสูงวัย และความผันผวนของเศรษฐกิจโลก

ในบริบทของประเทศไทย วิกฤตการณ์ระดับโลกมิได้เป็นเพียงประเด็นเชิงนโยบายระหว่างประเทศ แต่ได้แปรสภาพเป็นปัญหาในชีวิตประจำวันของประชาชนโดยตรง อาทิ ประเทศไทยกำลังเผชิญทั้งความเสี่ยงจากสภาพภูมิอากาศสุดขั้ว ผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการแข่งขันในตลาดโลก ตลอดจนโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าวิกฤตโลกและวิกฤตไทยมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด

1) วิกฤตสภาพภูมิอากาศ

หนึ่งในวิกฤตระดับโลกที่ส่งผลกระทบต่อไทยคือการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ซึ่งกระทบต่อทั้งภาคเกษตร น้ำท่วม ภัยแล้ง สุขภาพ และความมั่นคงทางอาหาร รายงานจากสถาบันวิจัยด้านสิ่งแวดล้อมชี้ว่าสถานการณ์สิ่งแวดล้อมโลกและไทยมีความแปรปรวนสูงในช่วงหลายปีที่ผ่านมา และเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์อุทกภัยครั้งใหญ่ในหลายภูมิภาค นอกจากนี้ สื่อและหน่วยงานด้านนโยบายของไทยยังระบุว่าประเทศไทยต้องเผชิญ “วิกฤตเชิงซ้อน” จากโลกร้อนและโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไปพร้อมกัน (วิจารณ์ สิมาฉายา, 2566)

สำหรับประเทศไทย ผลกระทบของวิกฤตภูมิอากาศไม่ได้จำกัดอยู่แค่ความเสียหายทางกายภาพ แต่ยังรวมถึงต้นทุนทางเศรษฐกิจและความเปราะบางของชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ชนบทและกลุ่มประชากรที่พึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติเป็นหลัก การปรับตัวจึงไม่ใช่เพียงการจัดการภัยพิบัติ แต่ต้องเป็นการวางแผนระยะยาวในระดับโครงสร้าง (สุรัสวดี จันทร์บุญนะ, 2567)

2) วิกฤตความเหลื่อมล้ำ

อีกหนึ่งปัญหาระดับโลกที่สะท้อนชัดในไทยคือความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจและสังคม รายงานและบทวิเคราะห์จำนวนมากชี้ว่าความเหลื่อมล้ำเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เชื่อมโยงกับความยากจน การเข้าถึงการศึกษา สุขภาพ และโอกาสทางเศรษฐกิจ ในประเทศไทย

ความเหลื่อมล้ำปรากฏทั้งระหว่างเมืองกับชนบท ระหว่างกลุ่มรายได้สูงกับรายได้น้อย และระหว่างคนที่เข้าถึงทรัพยากรกับคนที่ถูกจำกัดโอกาส (วิทยากร เชียงกุล, 2567)

ความเหลื่อมล้ำยังส่งผลให้เกิดวงจรปัญหาอื่นตามมา เช่น หนี้ครัวเรือน ความไม่มั่นคงในการทำงาน ความเครียดเรื้อรัง และการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ไม่เท่าเทียม ปรากฏการณ์นี้ทำให้การพัฒนาประเทศไม่อาจวัดจากอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ต้องคำนึงถึงคุณภาพชีวิตและความเป็นธรรมทางสังคมด้วย (Thai PBS Policy Watch, 2568)

3) วิกฤตประชากรและสังคมสูงวัย

ประเทศไทยกำลังก้าวสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มรูปแบบ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวิกฤตประชากรระดับโลกที่เกิดพร้อมกับอัตราเกิดต่ำและภาวะพึ่งพิงที่เพิ่มขึ้น วิกฤตนี้ส่งผลกระทบต่อระบบแรงงาน งบประมาณสาธารณสุข ระบบประกันสังคม และรูปแบบการดูแลผู้สูงอายุ เมื่อประชากรวัยแรงงานลดลง ขณะที่สัดส่วนผู้สูงอายุเพิ่มขึ้น ภาวะของครัวเรือนและภาครัฐย่อมสูงขึ้นตามไปด้วย (Thai PBS, 2568)

ในมุมมองของการบริหารรัฐ วิกฤตประชากรไม่ใช่เพียงเรื่องสวัสดิการผู้สูงอายุ แต่เกี่ยวข้องกับการออกแบบนโยบายแรงงาน การศึกษา เทคโนโลยี และการจัดบริการสาธารณสุขให้สอดคล้องกับโครงสร้างประชากรใหม่ การตอบสนองต่อวิกฤตนี้จึงต้องอาศัยการวางแผนแบบบูรณาการมากกว่ามาตรการเฉพาะหน้า

4) วิกฤตเศรษฐกิจโลก

เศรษฐกิจไทยมีความเชื่อมโยงกับเศรษฐกิจโลกอย่างแนบแน่น ดังนั้นความผันผวนของตลาดโลก สงครามการค้า การชะลอตัวของเศรษฐกิจประเทศคู่ค้า และการแข่งขันด้านอุตสาหกรรมจึงส่งผลโดยตรงต่อไทย ธนาคารแห่งประเทศไทยระบุว่า เศรษฐกิจโลกและไทยในปีพ.ศ. 2567 เผชิญความท้าทายสูงจากหลายปัจจัยพร้อมกัน สถานการณ์เช่นนี้ทำให้การเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยอาจไม่มั่นคง หากไม่สามารถยกระดับความสามารถในการแข่งขันและปรับโครงสร้างเศรษฐกิจได้ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2567)

ในบริบทไทย วิกฤตเศรษฐกิจโลกยังสะท้อนผ่านภาคส่งออก การท่องเที่ยว และความเปราะบางของแรงงานนอกระบบ การพึ่งพาภาคเศรษฐกิจบางประเภทมากเกินไปอาจทำให้ประเทศเสี่ยงต่อแรงสั่นสะเทือนจากภายนอก ดังนั้น การกระจายฐานเศรษฐกิจและเสริมความยืดหยุ่นของระบบเศรษฐกิจจึงเป็นวาระสำคัญ (ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2567)

กล่าวโดยสรุป วิกฤตการณ์ระดับโลกในบริบทไทยคือชุดของปัญหาที่เชื่อมโยงกันและกระทบต่อประเทศในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก คริวเรือน ชุมชน ไปจนถึงระดับโครงสร้างของรัฐ การเข้าใจวิกฤตเหล่านี้รอบด้านจึงเป็นเงื่อนไขสำคัญของการกำหนดนโยบายที่ยั่งยืนและเป็นธรรม

4.3.2 ความสำคัญของการประเมินวิกฤตการณ์ระดับโลก

โลกเผชิญความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายที่เชื่อมโยงกันอย่างซับซ้อน ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม วิกฤตเหล่านี้ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อประเทศใดประเทศหนึ่งโดยลำพัง แต่ยังขยายตัวเป็นประเด็นระดับนานาชาติที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน การประเมินและทำความเข้าใจวิกฤตการณ์ระดับโลกจึงไม่ใช่เพียงการระบุปัญหา หากแต่เป็นกระบวนการสำคัญในการกำหนดแนวทางรับมืออย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1) การประเมินวิกฤตการณ์ระดับโลกช่วย เสริมสร้างการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เมื่อบุคคลและสังคมมีค่านิยมที่เหมาะสม รวมถึงมีความตระหนักรู้ต่อความแตกต่างของผู้อื่น ก็จะทำให้เกิดความเข้าใจ การยอมรับ และการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนมากขึ้น แนวคิดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการลดความขัดแย้งและอคติที่อาจเกิดขึ้นจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา หรือวัฒนธรรม การประเมินสถานการณ์ระดับโลกจึงเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สังคมมองเห็นความจำเป็นของการสร้างความสัมพันธ์บนพื้นฐานของสันติภาพและความร่วมมือ (Inglehart, 2008)

2) การประเมินวิกฤตการณ์ระดับโลกมีบทบาทสำคัญในการ ส่งเสริมการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ปัญหาสิ่งแวดล้อมทวีความรุนแรงมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นภาวะโลกร้อน การเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ หรือการใช้พลังงานอย่างสิ้นเปลือง การตระหนักรู้ถึงผลกระทบเหล่านี้ทำให้มนุษย์เห็นความจำเป็นของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้ทรัพยากรและการดำเนินชีวิตให้สมดุลกับธรรมชาติ การประเมินวิกฤตในลักษณะนี้จึงช่วยกระตุ้นให้เกิดการคิดอย่างมีความรับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และนำไปสู่การพัฒนาสังคมที่สามารถดำรงอยู่ได้ในระยะยาว โดยไม่ทิ้งภาระไว้ให้คนรุ่นหลัง (Kahn, 1997)

3) การประเมินวิกฤตการณ์ระดับโลกช่วย เสริมสร้างประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน เมื่อประชาชนมีความตระหนักรู้ในสิทธิ หน้าที่ และบทบาทของตนในสังคม ย่อมมีแนวโน้มที่จะมีส่วนร่วมทางการเมืองมากขึ้น พร้อมทั้งตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐอย่างมีวิจารณญาณ การมี

ส่วนร่วมดังกล่าวเป็นรากฐานสำคัญของระบอบประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง เพราะทำให้การตัดสินใจทางนโยบายสะท้อนประโยชน์ของประชาชนในวงกว้างมากขึ้น อีกทั้งยังช่วยปกป้องสิทธิมนุษยชนจากการถูกละเมิด ไม่ว่าจะเป็นสิทธิในชีวิต เสรีภาพ ความเสมอภาค หรือความยุติธรรมทางสังคม การประเมินวิกฤตในระดับโลกจึงมีส่วนผลักดันให้สังคมตระหนักถึงคุณค่าของประชาธิปไตยและการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นระบบ (Schwartz, 1992)

สรุปได้ว่า การประเมินวิกฤตการณ์ระดับโลกมีความสำคัญในหลายมิติ ทั้งการสร้างสันติภาพ การสนับสนุนการพัฒนาที่ยั่งยืน และการส่งเสริมประชาธิปไตยและสิทธิมนุษยชน การทำความเข้าใจปัญหาเหล่านี้อย่างลึกซึ้งช่วยให้สังคมสามารถกำหนดแนวทางแก้ไขได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมากขึ้น นอกจากนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมและโลกในอนาคต

บทสรุป

ค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์ของโลก เป็นแนวคิดพื้นฐานที่มีบทบาทสำคัญต่อการทำความเข้าใจและการดำรงอยู่ของมนุษย์ในสังคมโลกยุคปัจจุบัน โดย “ค่านิยม” หมายถึง หลักความเชื่อหรือมาตรฐานที่บุคคลและสังคมยึดถือว่าเป็นสิ่งที่ดี เหมาะสม และควรปฏิบัติ ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบกำหนดทัศนคติ พฤติกรรม และการตัดสินใจของมนุษย์ในบริบทต่าง ๆ ค่านิยมจึงสะท้อนถึงอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและบรรทัดฐานทางสังคมที่หล่อหลอมบุคคลให้ปฏิบัติตนสอดคล้องกับความคาดหวังของสังคม ขณะที่ “การรับรู้สภาพการณ์ของโลก” หมายถึง กระบวนการทางความคิดในการรับรู้ ตีความ และทำความเข้าใจเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับโลก โดยอาศัยข้อมูลข่าวสาร ประสบการณ์ และบริบททางสังคมวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดมุมมอง การรับรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นพลวัตและอาจแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคลหรือสังคม ทั้งนี้ ค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์ของโลกมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ ค่านิยมมีอิทธิพลต่อวิธีการตีความโลก ขณะที่การรับรู้สภาพการณ์ของโลกก็สามารถส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาค่านิยมของบุคคลและสังคมได้เช่นกัน

ในบริบทของโลกาภิวัตน์ **แนวคิดและหลักการเกี่ยวกับค่านิยมและการรับรู้สภาพการณ์ของโลก** ได้ถูกขยายให้ครอบคลุมทักษะสำคัญหลายประการ ประการแรกคือ **การรู้เท่าทันสื่อและสารสนเทศ** ซึ่งเป็นความสามารถในการเข้าถึง วิเคราะห์ ประเมิน และใช้ข้อมูลข่าวสารอย่างมีวิจารณญาณ ท้ามกลางกระแสข้อมูลที่หลั่งไหลอย่างรวดเร็วในยุคดิจิทัล การรู้เท่าทันสื่อช่วยลดความเสี่ยงจากข่าวปลอมและการบิดเบือนข้อมูล และส่งเสริมการตัดสินใจอย่างมีเหตุผล ประการที่สองคือ **การตระหนักรู้เกี่ยวกับโลกหรือจิตสำนึกสากล** ซึ่งหมายถึง การรับรู้ถึงความเชื่อมโยงของมนุษย์ทั่วโลก การเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการมีความรับผิดชอบต่อสังคมโลก แนวคิดนี้ช่วยหล่อหลอมให้บุคคลมีมุมมองที่กว้างไกลและพร้อมมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในระดับโลก ประการที่สามคือ **การตระหนักรู้ทางสังคม** ซึ่งเป็นความสามารถในการเข้าใจความคิด อารมณ์ และพฤติกรรมของผู้อื่น รวมถึงบริบททางสังคมที่ซับซ้อน อันนำไปสู่การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการสร้างความร่วมมือในสังคมพหุวัฒนธรรม โดยองค์ประกอบทั้งสามประการนี้ล้วนเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างพลเมืองโลกที่มีคุณภาพ

สำหรับวิกฤตการณ์ระดับโลกในบริบทของประเทศไทยนั้น มีความเกี่ยวข้องกับทั้งปัจจัยภายนอกและภายในประเทศ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ปัญหาเศรษฐกิจโลก ความ

เหลื่อมล้ำทางสังคม การแพร่กระจายของข้อมูลข่าวสารที่บิดเบือน ตลอดจนความท้าทายด้านสาธารณสุข ซึ่งล้วนส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต เศรษฐกิจ และความมั่นคงของสังคมไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ในบริบทดังกล่าว การมีความสามารถในการประเมินวิกฤตการณ์ระดับโลกจึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะช่วยให้บุคคลสามารถวิเคราะห์สถานการณ์อย่างรอบด้าน เข้าใจสาเหตุและผลกระทบที่เชื่อมโยงกันในระดับโลกและระดับท้องถิ่น รวมถึงสามารถตัดสินใจและปรับตัวได้อย่างเหมาะสม การประเมินวิกฤตการณ์ยังส่งเสริมให้เกิดการวางแผนเชิงกลยุทธ์ การพัฒนานโยบายสาธารณะ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน อันจะนำไปสู่การเสริมสร้างความเข้มแข็งของสังคมไทยในเวทีโลกและการพัฒนาไปสู่ความเป็นพลเมืองโลกที่มีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม